

Justiitsministeerium
Suur-Ameerika 1
10122, Tallinn
info@just.ee

Teie	14.11.2024	nr 8-3/5169-11
Meie	02.12.2024	nr 10-3/24/145-3

Tartu Ringkonnakohtu arvamus kohtumenetluse tõhustamise ettepanekute kohta

Tartu Ringkonnakohtus tänab võimaluse eest avaldada arvamust kohtumenetluse tõhustamise ettepanekute kohta. Toetame senisest tõhusamale kohtumenetlusele suunatud tööd – ressursse säästev menetlus võimaldab kiirema lahendini jõudmise, tagades samal ajal menetlusosaliste õiguste kaitse. Teisalt leiame, et sedavõrd mahukate ja oluliste muudatusettepanekute tegemine ilma mõjuhinnaanguta ja väheste selgitustega tekitab hulgaliselt küsimusi, samuti jäävad mitmed head ideed sõnastuslike ebatäpsuste tõttu arusaamatuks.

Notari tasu muutmine

Mõjuhinnaangu puudumise tõttu pole selge, kui suur oleks notari tasu seaduse § 40² suhtes tehtud ettepanekute mõju.

Jääb ebaselgeks, millise menetlusega on tegemist, kui taotlus esitatakse Notarite Kojale – kas see on haldusmenetlus ja kohaldub haldusmenetluse seadus? Ettepanekust ei selgu seegi, kas muutmist vajavad ka teised õigusaktid (nt notari tasu seaduses). Täpsustamist vajab, milline organ ja millises korras Notarite Koja nimel tasust vabastamise otsuse vastu võtab. Notarite Koja eesmärk ja pädevus (NotS § 44) on seaduse tasemel hetkel sisustatud vaid notarite ameti pidamist hõlbustava ja ühtlustava tegevusena, mis ei sisalda koja liikmeks mitteolevate isikute õiguste ja kohustuste üle otsustamist.

Plaanitav muudatus jätab arvestamata ka võimaliku huvide konflikti, mis tekib sellest, et kuna notari tasust vabastamise ja notarile tehtud töö hüvitamise näol on riik pannud sotsiaalabi osutamise kohustuse eraisikutele, hakkaks need isikud ise otsustama selle üle, kui suures summas nad seda kohustust täidavad.

Pankrotiseaduse muutmine

Paragrahvi 10 lõige 7 ja § 13 lõige 5 tunnistatakse kehtetuks ning § 17 lõike 1 esimesest lausest jäetakse välja sõnad „või võlgnik, võlausaldaja või ajutine haldur seda taotleb“.

Toetame seisukohta, et kohus peaks saama võimalikult paindlikult otsustada pankrotiavalduse lahendamise viisi üle, lahendades avalduse kõige tõhusamal viisil. Samas leiame, et muudatusettepanek ei pruugi arvestada isiku õigusega olla kohtu poolt

sisuliselt ära kuulatud. Kuna juriidilise isiku pankroti välja kuulutamine piirab oluliselt isiku õigusi, peaks isikul olema õigus saada kohtu poolt ära kuulatud siis, kui ta seda taotleb. Kohtuistungil saab kohus pidada ka virtuaalselt, mis on piisavalt tõhus viis avalduse lahendamiseks. Avaldaja tuleks ära kuulata siis, kui ta seda soovib.

Nõustume, et kohus ei pea istungit pidama üksnes ajutise halduri taotlusel.

Oleme põhimõtteliselt nõus muudatusega, mille kohaselt *paragrahvi 32 lõikest 2 teise lause väljajätmisega piiratakse määruskaebuse esitamise õigust Riigikohtule, kui pankrotiavaldus jäetakse rahuldamata.*

Märgime siiski täiendavalt, et kaebeõigust Riigikohtule ei tohiks piirata ülemäära kergekäeliselt, sest iga sellise piiranguga kaob Riigikohtul võimalus selles valdkonnas kohtupraktikat kujundada ja ühtlustada. Näeme selles ohtu olukorras, kui alama astme kohtute spetsialiseerumine toob kaasa valdkonnas tehtavate otsuste koondumise üksikutele kohtunikele.

Ringkonnakohus ei toeta muudatusettepanekut, mille kohaselt *paragrahvi 82 lõike 4 neljas lause tunnistatakse kehtetuks.*

Praegu on seaduses ette nähtud ringkonnakohtule 15 tööpäeva määruskaebuse lahendamiseks. Kuigi sarnaste avalduste või kaebuste lahendamise konkreetsete ja üksikjuhtumi asjaolusid mitteamvestavate tähtaegade sätestamine ei ole üldjuhul otstarbekas, ei saa siiski nõustada väitega, et häälte arvu määramine ei ole pankrotimenetluses oluline küsimus. Häälte määramise vaidluse kiire lahendamine ringkonnakohtus toob eelduslikult kaasa õigusrahu selles küsimuses, mis on oluline pankrotimenetluse efektiivseks läbiviimiseks. Ringkonnakohtul ei pruugi olla piisavat arusaama võimalikest kaasnevatest mõjudest. Ka nõuab selle asjaolu üle otsustamine ilmselt sama palju aega kui määruskaebuse enda lahendamine.

Ringkonnakohus ei toeta muudatusettepanekut, mille kohaselt *tunnistatakse kehtetuks paragrahvi 84¹ lõike 3 punktid 6 ja 7.*

Leiame, et pankrotimenetluse kulude suurus on oluline osa pankrotimenetlusest, sest see mõjutab otseselt pankrotimenetluses tehtavaid väljamakseid. Tegemist on oluliselt keerulisema küsimusega, kui menetluskulude suuruse kindlaksmääramine hagimenetluses, milleks kohtujuristil pädevust ei ole. Leiame, et see on pigem õigusemõistmise küsimus. Kohtu diskretsioon on suur, lisaks on kohtul õigus tasaarvestada halduri tasu arvel halduri põhjendamatud kulud (PankrS § 65 lg 8).

Perehüvitiste seaduse muutmine

Toetame initsiatiivi perehüvitiste seaduse muutmiseks. Eelduslikult on üheks muudatuste eesmärgiks vähendada maakohtus selliseid elatisnõudeid, mille puhul hagi esitamise ainsaks eesmärgiks on elatisabi saamine. Tehtud ettepanekutest ei nähtu siiski selgelt, kuidas muudatused mõjutavad kohtumenetlust. Sättes on küll kirjas Sotsiaalkindlustusameti (SKA) õigus hagi esitada, aga puuduvad kaalutlused, millal SKA saaks jätta hagi esitamata. Seega tuleks SKA-l kui haldusorganil hagi esitada. Muudel juhtudel ei esita riik makstud elatisabi võlgnikult sissenõudmiseks hagi, vaid teeb ettekirjutuse (sotsiaalseadustiku üldosa seaduse (SÜS) § 31 jj).

Ka sisuliselt jääb ebaselgeks, kuidas peaks kohus sellist hagi menetlema – kas riiki esindavale SKA-le tuleks kohaldada kõiki lapse elatisnõudele kehtivaid reegleid? Kas SKA võib esitada ka maksekäsu kiirmenetluse avalduse? Mis saab siis, kui kohus mõistab SKA hagi alusel võlgnikult välja elatise võla väiksemas summas, kui on elatise saajale elatisabina makstud – kas elatise saaja (laps) peab erinevuse tagasi maksma? Hetkel on elatisabi aluseks kohtulahend, sh hagi tagamise määrus, siis seda küsimust ei teki.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse muutmine

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduses tehtavatele muudatustele.

Riigi õigusabi seaduse muutmine

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi riigi õigusabi seaduses tehtavatele muudatustele. Tegemist on õiguspoliitilise otsusega.

Sotsiaalhoolekande seaduse muutmine

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi sotsiaalhoolekande seaduses tehtavatele muudatustele.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmine

1) Leiame, et paragrahvi 16 täiendus ei teeni tõenäoliselt menetluse tõhustamise eesmärki, pigem võib teha menetluse keerulisemaks ja suurendada kokkuvõttes maakohtu kohtunike töökoormust, kuna ühe asja lahendamise tegeleb samaaegselt mitu kohtunikku. Selgitusest ei tulene, kas seadusemuudatuse soov on tulnud maakohtust või millist praktilist probleemi muudatusega soovitakse lahendada. Vastuoluline tundub ettepanek nende varasemate seadusandlike algatuste valguses, kus on soovitud laiendada ringkonnakohtute võimalusi lahendada määruskaebusi 1-liikmelises koosseisus.

2) Paragrahvi 49 lõigete 2 ja 3 muudatuste eesmärk jääb esitatud kujul siiski ebaselgeks. Ettepanekus on märgitud soov muuta protokollid sisulisemaks ja konkreetsemaks. Kuigi ringkonnakohus ei ole ühesel arvamusel protokollide ulatuse kohta, jääb siiski arusaamatuks, millist probleemi soovitakse muudatusega lahendada. Lähtutud on väidetavalt eeldusest, et hetkel on protokollid väheisisulised ja laialivalguvad. Samas jääb ebaselgeks, millel selline arvamus põhineb. Kohtunike tööd muudatus ei tõhusta, vaid toob n-ö tehnilist tööd protokollide koostamisel juurde. Selle võrra jääb vähem aega tegeleda kohtuasjade sisulise lahendamisega.

3) Ringkonnakohus ei nõustu muudatusega, millega paragrahvi 51 täiendatakse lõigetega 11 ja 12. Leiame, et selgitus, mille kohaselt on muudatuste eesmärk vähendada protokollimise koormust ning hoida kokku aega ja raha, on selges vastuolus paragrahvi § 49 lg-te 2 ja 3 muutmise vajaduse kohta esitatud selgitusega, mille kohaselt peaksid protokollid muutuma selgemaks ja konkreetsemaks. Heli- või videosalvestus on kindlasti ebaülevaatlikum istungi protokollist ning sellega tutvumine võtab nii menetlusosalistel kui ka nt kõrgema astme kohtul võrreldes protokollide lugemisega oluliselt kauem aega. Arusaamatuks jääb ka kavandatud

regulatsiooni suhe kehtiva tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) §-ga 55. Kui muudatuse lõppeesmärgiks on loobumine istungite protokollimisest tsiviilasjades, siis hetkel kohtu IKT arenduste taset ja vähest töökindlust arvestades ei saa sellise ideega kindlasti nõustuda.

4) Paragrahvi 59 täiendamise osas lõikega 2¹ leiame, et sellise sõnastuse puhul pole selge, kas kohus ise avalikustab või lubab avalikustada. Leiame, et muudatus ei aita praktikas vaidlusi ja kahtlusi kõrvaldada. *Avalik huvi* on väga lai määratlemata õigusmõiste ning selle sisustamine üksikjuhul on keeruline ning on juba varem hulgaliselt vaidlusi põhjustanud. Avaldamisega seonduv isikuõiguste riive võib olla märkimisväärne ning kehtiv seadus ei võimalda avaldamise loa andmist ka vaidlustada. Selle kaevatavaks tegemise vajadus puudub.

5) Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi paragrahvi 144 punkt 1 muudatustele.

6) Leiame, et paragrahv 175 muudatuste vajalikkus ei ole selge. Kehtiva regulatsiooni muutmine selliselt ei ole vajalik. N-ö muude õigusabikulude ja nõustajakulude hüvitamise võimaldamine ei muuda menetluskulude kindlaksmääramise menetlust tõhusamaks. Muudatus muudaks kulude kindlaksmääramise kohtu jaoks senisest veel keerukamaks ja ajamahukamaks. Olukorrad, kus vastaspool kuludele vastuväiteid ei esita, on kogemuste põhjal praktikas pigem harvad.

7) Paragrahvi 150 lõige 3² tunnistatakse kehtetuks.

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi.

8) Toetame kavatsust muuta paragrahvi 176 lõikeid 1, 2 ja 4, kuid leiame, et esitatud sõnastust oleks vaja täpsustada.

9) Toetame paragrahvi 177 lõike 2 muudatust, mis näeb ette konkreetse tähtaja – 14 päeva kohtuotsuse või menetlust lõpetava määruse jõustumisest.

10) Toetame paragrahvi 179 lõike 3 muudatusi. Samas leiame, et ettepanekutes puudub seisukoht, miks on otsustatud piirmäära tõsta just 500 euron. Tõus suhtarvuna on iseenesest suhteliselt järsk.

11) Paragrahvi 182 lõike 2 punktis 1 asendatakse sõna „*kahekordset*“ sõnaga „*kolmekordset*“.

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi.

12) Paragrahvi 186 lõiget 5 täiendatakse uue esimese lausega järgmises sõnastuses: „*Kohus võib eeldada esitatud andmete õigsust ja täielikkust*“.

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi.

13) Paragrahvi 236 lõike 3 esimest lauset täiendatakse pärast sõna „*omava*“ sõnadega „*ja vaidlusaluse*“.

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi.

14) Paragrahvi 237 lõike 1 esimest lause muudatuse koha leiame, et selgituses viidatud menetluse kontsentreeritus on küll oluline, kuid seda on samaväärselt võimalik saavutada ka kehtivale regulatsioonile tuginedes, pelgalt seaduse muutmisega soovitud eesmärgi ei pruugi saavutada (arvestades ka §-des 329 ja 330 sätestatud). See, kas menetlus viiakse läbi kontsentreeritult, sõltub eelkõige kohtuniku suutlikkusest menetlust juhtida ja menetlusosaliste esindajate professionaalsusest.

15) Paragrahvi 244 täiendatakse lõikega 11 järgmises sõnastuses:

„(11) Eeltõendamistaotluse võib algatada ka kostja isiku või andmete kindlakstegemiseks, kui hagejal puudub selleks muu mõistlik võimalus.“

Tartu Ringkonnakohtul ei ole selles osas küll märkusi, kuid ettepanekust ei selgu mõju menetluse tõhustamisele.

16) Leiame, et seaduse täiendus paragrahviga 310² vajaks täpsustamist. Ei ole selge, kuidas see piiramine toimub – kas kohus peab selleks tegema eraldi põhjendatud määruse? Kas piiriületust saab lugeda teenuseks ja kas selle all on mõeldud Eestist lahkumist või Eestisse saabumist või mõlemat? On küsitav, kuidas praktiliselt toimub piiriületusel menetlusdokumendi kättetoimetamine, sh isikule, kes e-teenuseid ei kasuta?

17) Paragrahvi 311¹ lõike 5¹ esimene lause muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„Kui äriühingule ei ole võimalik menetlusdokumente kätte toimetada infosüsteemis, muu hulgas kuna seda ei õnnestu kätte toimetada infosüsteemi kaudu või muul viisil elektrooniliselt juhatuse liikmetele või äriühingu muudele esindajatele, saadab kohus menetlusdokumendid äriregistrisse kantud elektronpostiaadressil.“

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi.

18) Paragrahvi 317 lõike 11 esimest lauset täiendatakse pärast sõnu „elektrooniline kättetoimetamine“ sõnadega „muu hulgas esindajatele“.

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi.

19) Leiame, et paragrahvi 351 täiendamine lõikega on asjakohane täpsustus.

20) Leiame, et paragrahvi 363 lõikega 5¹ täiendamise eesmärk on põhjendatud. Küsitav on, kas erandid võiksid olla lubatud juhul, kui hagi esitatakse maksekäsu kiirmenetlusele järgnevalt. Kui selles menetluses on kostja seisukohal, et lepinguline suhe puudub ja hageja esitab pärast seda kohtule lepingul põhineva nõude ja ei lisa ühtegi dokumenti.

21) Paragrahv 383 lõike 1¹ muutmine, millega suurendatakse tagatise maksimumsummat võib olla põhjendatud, kui arvestada, et 32 000 eurot on kehtinud 15 aastat, kuid inflatsiooni arvestades peaks uus maksimummäär olema u 50 000, mitte 100 000. Muudatuse mõju kohtumenetluse tõhustamisele ei ole selge. Pigem suurendab see vaidluse võimalust tagatise suuruse üle, sest tagatise maksimumsumma rakenduks alles juhul, kui nõue ületab 2 miljonit eurot.

22) Leiame, et paragrahvi 392 täiendamisel lõikega 6 tekib küsimus, kellele kohustus pannakse – kas kohtule või pooltele? Praegu jääb mulje, et eesmärk on pooli ja nende esindajaid

sanktsioneerida, kui nad on kohtu selgitustest valesti aru saanud. Kui see ei ole tegelik eesmärk, siis peaks sõnastama teisiti, näiteks: „*Pooltel peab olema võimalik aru saada, millise tähendusega [...]*“ Leiam, et mõju kohtumenetluse tõhustamisele ei ole selge.

23) Leiam, et paragrahvi 394 täiendamine lõikega 2¹ on pigem pisimuudatuse tegemine, mis ei vii menetluse tõhustamiseni. Suure hulga erisuste seadusesse toomine ei pruugi viia soovitud tulemusele.

24) Toetame paragrahv 423 lõike 1 punkti 13 muudatust.

25) Leiam, et esitatud kujul ei ole paragrahvi 437 täiendamisel punktiga 2¹ kindel, et see muudaks menetluse maakohtus ökonoomsemaks. Uuendamise aluste laiendamine teeb esimese ja teise astme menetluste piiritlemise keerulisemaks ning võib võimaldada menetlusosalistel kuritarvitusi (sh menetluse venitamist uute asjaolude esitamisel pärast asja sisulise arutamise lõppu maakohtus).

26) Paragrahvi 441 täiendamise osas lõikega 1¹ leiam, et kuna pole selge, kuidas see tehnoloogiline võimalus toimiks, siis on keeruline hinnangut anda. Igal juhul eeldab kehtiv õigus, et lahendi teinud kohtunik kirjutab sellele alla, ilma kohtuniku või muu pädeva kohtuametniku allkirjata ei ole tegemist täitedokumendiga.

27) Paragrahvi 475 lõike 1 punktid 15³ ja 16 tunnistatakse kehtetuks.

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi.

28) Paragrahvi 524 lisatav lõige 4¹ näeb ette võimaluse eestkostemenetluses kuulata isikuid ära ka video teel, kui eelmisest vahetust ära kuulamist on möödas vähem kui kolm aastat. Märgime, et kui on põhjust arvata, et eestkoste vajadus ära ei lange, siis seatakse eestkoste maksimaalseks lubatud ajaks ehk viieks aastaks. Selles olukorras ei ole seega abi sättest, mis lubab video teel ära kuulata isiku, kelle vahetust ära kuulamist on möödas vähem kui kolm aastat.

29) Leiam, et kuna paragrahvi 534 lõike 5 muutmisega pikendatakse kinnisesse asutusse esialgse õiguskaitse korras paigutamise tähtaga neljalt päevalt kümnele, oleks sellel soodne mõju kohtute töökoormusele, kuid teisalt on tegemist väga tugeva põhiõiguste riivega. Kindlasti vajab nii oluline muudatus põhjalikumat analüüsi kui üks lause.

30) Paragrahvi 536 lõiget 1 täiendatakse uue kolmanda lausega.

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi.

31) Paragrahvi 540 lõike 1 teist lauset täiendatakse pärast sõna „*kohustusi*“ sõnadega „*muu hulgas panna isikule kohustuse ambulatoorseks raviks*“.

Paragrahvi 540 täiendatakse lõikega 1¹ järgmises sõnastuses: „(1¹) Kohus võib kinnisse asutusse paigutamise peatada nii paigutamise otsustamisel kui hiljem.“

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi.

32) Paragrahv 601 muudatuse puhul leiame, et jääb ebaselgeks, kas järeldus, et „*ebakorrektselt on sõnastatud sunniraha trahvina*“ kehtib ainult kohtulike registrite puhul või kõigi tsiviilkohtumenetluses määratavate trahvide puhul. TsMS § 46 lg-st 3 tuleneb, et kõik menetlustrahvid, sh registrimenetluses määratavad, on sunniraha iseloomuga.

Jättes TsMS § 46 muutmata ja tuues ühes menetluses sisse uue termini „*sunniraha*“, tekib hulk küsimusi. Näiteks – kas sunnirahale kohaldub ka TsMS §-s 46 trahvi kohta sätestatu, sh ülemmäär 3200 eurot ja isiku majandusliku seisundi arvestamine? Kohalduda ei saa asendustäitmise ja sunniraha seadus (ATTS), kuigi ka selle seaduse kohaselt peab sunniraha ülemmäär seaduses kirjas olema (ATSS § 10 lg 2). KRS § 65¹ lg-s 6 on endiselt trahv ja seda ei muudeta.

33) Toetame paragrahvi 613 lõike 1 punkti 1 muudatusi, kuid märgime, et vaidluse korral peab kohus ikkagi hindama, mis ulatuses on nõue põhjendatud ja uurimispõhimõtte puudumine võib seda hoopis takistada. Lisaks tekivad piiritlemisprobleemid, kui korraga esitatakse nii rahaline kui ka mitterahaline nõue. Põhimõttelisemat laadi on ka küsimus, kas olukorras, kus tarbijakrediidi puhul kaitstakse tarbijat tema oma rumaluse ja ahnuse eest kõikvõimalike vahenditega, sh kohtute rolli järjest suurendades, on mõistlik lugeda sama tarbija, kui ta juhtub olema korteriomanik, igati targaks ja vastutustundlikuks subjektiks, kes saab ise oma õiguste kaitsmisega hästi hakkama.

34) Paragrahvi 613 lõike 2 täiendamise puhul jääb TsMS § 613 lg 2 esimesse lausesse endiselt tingimus, et kinnisasja oluliseks osaks on elamu ja võib eeldada, et see kohalduks ka lisatavale teisele lausele ehk kaasomandi lõpetamisele. Selline tingimus tekitab hulga piiritlemisprobleeme (näiteks, kas tegemist peab olema 100% elamuga või piisab 50,1%-st või 5%-st?) Kas lähtuda tuleb ehitisregistri andmetest või maa kasutusotstarbest, kui need erinevad? Kas elamu peab olema valmis või piisab sellest, et on antud ehitusluba? Või piisab sellest, et tegemist on elamumaaga?

35) Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi § 637 lõike 1 punkti 6 muutmisele.

36) Paragrahvi 661 lõige 1 muutmise osas leiame, et see on kaalumist väärt olulise mõjuga muudatus, aga sellist muudatust ei peaks tegema pelgalt põhjusel, et reeglina kohtunik oma lahendit ei muuda. Muudatus suurendab selgelt ka ringkonnakohtute töökoormust, sest kindlasti ei toimu kogu ulatuses „*topeltmenetlemist*“.

37) Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi paragrahvide 663 – 665 muutmisele.

Täitemenetluse seadustiku muudatused

Paragrahvi 481 lõike 1 punktist 2 jäetakse välja sõna „ja“ ning lõikest 1 jäetakse välja punkt 3. Paragrahvist 50¹ jäetakse välja lõiked 4 ja 5. Paragrahv 223¹ tunnistatakse kehtetuks.

Märgime, et kui täitur peab ise lahendama aegumise tõttu menetluse lõpetamise taotluse, siis peab ta ka juhul, kui tema otsus vaidlustatakse, vaidlema kohtus selle isikuga, kes sellega nõus ei ole. Sellisel juhul tuleks ette näha regulatsioon ka kohtus menetlusosaliste ja menetluskulude kohta.

Tartu Ringkonnakohtul ei ole märkusi paragrahvi 74 lõike 8 muutmisele.

Lugupidamisega

Tiina Pappel
Tartu Ringkonnakohtu esimees